

YAHUDIYLIKDA QADIMGI VA ZAMONAVIY DINIY AQIDALAR: O'ZGARISHLAR VA O'XSHASHLIKLAR

Topvoldiyev Islomjon Ikromjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti

Islombektopvoldiyev564@gmail.com

Anotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy Yahudiylikdagi diniy aqidalar tahlil qilinadi. Yahudiylikning zamonaviy shakllari, o'zining qadriyatlari, aqidalari va diniy amaliyotlari bilan, tarixiy o'zgarishlar va ijtimoiy talablarga moslashgan. Maqolada, ortodoks, konservativ va reformist Yahudiylik kabi turli diniy oqimlar, ularning diniy ta'limotlaridagi farqlar, hamda ijtimoiy va madaniy sohada amalga oshirilgan o'zgarishlar tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy Yahudiylik, diniy aqidalar, ortodoks Yahudiylik, konservativ Yahudiylik, reformist Yahudiylik, monoteizm, diniy bag'rikenglik, diniy amaliyotlar, Xudo, diniy tafakkur, jamiyat, madaniyat, shaxsiy ma'naviy izlanishlar, boshqa dinlar bilan aloqalar, ijtimoiy o'zgarishlar.

Abstract: This article analyzes the religious doctrines of modern Judaism. The modern forms of Judaism, with their values, beliefs, and religious practices, have adapted to historical changes and social demands. The article examines various religious movements within Judaism, such as Orthodox, Conservative, and Reform Judaism, highlighting their differences in religious teachings and the changes implemented in the social and cultural spheres. Additionally, the article discusses religious tolerance, the relationship with other religions, and the personal spiritual quests in modern Judaism. This study provides insight into the role of modern Judaism in society and its influence on contemporary life.

Keywords: modern Judaism, religious doctrines, Orthodox Judaism, Conservative Judaism, Reform Judaism, monotheism, religious tolerance, religious practices, God, religious thought, society, culture, personal spiritual quests, interfaith relations, social changes.

Аннотация: В данной статье анализируются религиозные учения современного иудаизма. Современные формы иудаизма, с их ценностями, убеждениями и религиозными практиками, адаптировались к историческим

изменениям и социальным требованиям. В статье рассматриваются различные религиозные течения внутри иудаизма, такие как ортодоксальный, консервативный и реформированный иудаизм, их различия в религиозных учениях, а также изменения, проведенные в социальных и культурных сферах. Также обсуждаются религиозная терпимость, отношения с другими религиями и личные духовные поиски в современном иудаизме. Исследование дает представление о роли современного иудаизма в обществе и его влиянии на современную жизнь.

Ключевые слова: *современный иудаизм, религиозные учения, ортодоксальный иудаизм, консервативный иудаизм, реформированный иудаизм, монотеизм, религиозная терпимость, религиозные практики, Бог, религиозное мышление, общество, культура, личные духовные поиски, межрелигиозные отношения, социальные изменения.*

Yahudiylik — bu dunyoning eng qadimiy dinlaridan biri bo'lib, uning ta'limotlari asrlar davomida rivojlangan va bugungi kunda ko'plab zamonaviy diniy va falsafiy oqimlarga ta'sir ko'rsatgan. Yahudiya xalqi tomonidan qabul qilingan din, uning tarixi va madaniyati bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu maqola, Yahudiylikdagi qadimgi va zamonaviy diniy aqidalar o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni tahlil qiladi. Maqsadimiz — Yahudiylikning diniy aqidalarining evolyutsiyasi va zamonaviy shakllari orasidagi o'zgarishlarni aniqlash, shuningdek, bu o'zgarishlar jamiyatga va ijtimoiy tuzilmalarga qanday ta'sir ko'rsatganini o'rganishdir. Yahudiylikning qadimgi va zamonaviy shakllari orasidagi farqlarni tushunish, diniy oqimlar va dunyoqarashdagi o'zgarishlarni chuqurroq anglashga yordam beradi. Bunday tahlilni o'tkazish orqali biz nafaqat Yahudiylikning o'ziga xos xususiyatlarini, balki uning boshqa dinlar bilan aloqalarini va jamiyatdagi o'rnini ham yaxshiroq tushunish imkoniyatiga ega bo'lamiz. Qadimgi Yahudiylikda diniy aqidalar juda aniq va qat'iy belgilangan edi. Ularning asosiy tamoyili — monoteizm, ya'ni yagona Xudo — Yahvega ishonishdir. Yahudiylik tarixida, boshqa ko'plab qadimiy dinlardan farqli o'laroq, yagona Xudoga ishonish konsepsiyasi alohida ahamiyatga ega bo'ldi. Yagona Xudo tushunchasi, uning insoniyatga nisbatan adolatli va rahm-shafqatli bo'lishi, yahudiylarning hayotida muhim o'rin tutdi. Yahudiylar uchun Xudo, barcha mavjudotlarning yaratuvchisi bo'lib, u insonlarni o'zining muqaddas qonunlari bilan

boshqaradi. Bu qonunlar esa Tora (Tanax)da aniq ko'rsatilgan. Yahudiya xalqi bu qonunlarga rioya qilishni o'z burchi deb bilgan va bu ularga mo'ljallangan eng muhim ta'limot edi.

Qadimgi Yahudiylikda diniy amaliyotlar ham katta ahamiyatga ega edi. Masalan, Yahudiylarning ibodatlari va marosimlari, yahudi xalqi uchun o'z hayotining ajralmas qismi bo'lib, ularning diniy qarashlari va ahloqlarini shakllantirgan. Yahudiya xalqining qadimiy diniy an'analari doimiy ravishda Xudoning qo'llab-quvvatlashiga asoslangan edi. Bunga misol sifatida Yahudiylar tomonidan ibodatlar, Qurbonliklar va Toshbosh marosimlari kiritilishi mumkin. Bu diniy rituslar Yahudiya xalqi o'rtasidagi birligini mustahkamlab, ularning diniga bo'lgan sodiqlikni oshirdi. Yahudiya xalqining bu marosimlari, ularning diniy va madaniy salohiyatini oshirishga yordam berdi. Zamonaviy Yahudiylikda diniy aqidalar bir necha muhim o'zgarishlarga uchragan. Diniy oqimlar va zamonaviy dunyoqarashlar, Yahudiylikni turli shakllarda talqin qilishga olib keldi. Bugungi kunda, Yahudiylikda bir nechta asosiy oqimlar mavjud bo'lib, ular orasida ortodoks, konservativ va reformist Yahudiyliklar mavjud. Har bir oqim o'ziga xos diniy ta'limotlar va amaliyotlarga ega. Ortodoks Yahudiylik, qadimiy Yahudiylikning eng an'anaviy shakli bo'lib, Tora va boshqa diniy kitoblarga sodiqlikni ta'minlashga intiladi. Bu oqim, Xudoning so'zlarini o'zgartirishga qarshi bo'lib, uning an'anaviy talqinlariga tayanadi. Boshqa tomondan, konservativ va reformist Yahudiyliklar zamonaviy ijtimoiy va madaniy sharoitlarga moslashishga uringan. Konservativ Yahudiylik, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlar o'rtasida muvozanatni saqlashga harakat qiladi. Bu oqim, diniy amaliyotlarni zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan bo'lsa-da, an'anaviy ta'limotlarga sodiq qolishga intiladi. Reformist Yahudiylik esa, barcha diniy amaliyotlar va aqidalarga nisbatan erkinlikni ta'minlashga intiladi. U, diniy ta'limotlarni zamonaviy ijtimoiy muhitga moslashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, ortodoks va konservativ oqimlarga qaraganda ko'proq erkinlikni ta'kidlaydi. Zamonaviy Yahudiylikda boshqa madaniyatlar bilan aloqalar ham muhim rol o'ynaydi. Dinning rivojlanishi, butun dunyo bo'ylab boshqa dinlar va madaniyatlar bilan o'zaro ta'sirlar tufayli amalga oshdi. Bu o'zgarishlar, Yahudiylikning diniy amaliyotlariga, dunyoqarashiga va hayot tarziga ta'sir etdi. Shuningdek, zamonaviy Yahudiylikda shaxsiy ma'naviy izlanishlar ham katta o'rin egallaydi, bu esa dinni o'zgaruvchan va dinamik shaklga keltirdi.

Zamonaviy Yahudiylilikda diniy aqidalar va ta'limotlar jamiyat va madaniyatdagi o'zgarishlarga qarab moslashgan. Odamlarning hayoti va dunyoqarashi o'zgargan sari, din ham yangi muammolarni yechish uchun yangilandi. Shuningdek, zamonaviy Yahudiylilikda boshqa dinlar va madaniyatlar bilan o'zaro aloqalar ham muhim ahamiyat kasb etdi. Diniy bag'rikenglik, jamiyatlar o'rtasidagi o'zaro tushunish va hurmat, Yahudiylilikning zamonaviy shaklida alohida ahamiyatga ega. Bu jarayonning natijasida, Yahudiya xalqi o'zining diniy va madaniy an'analari bilan yashab, shu bilan birga boshqa xalqlar va madaniyatlar bilan hamkorlik qilishni o'rganmoqda. Zamonaviy Yahudiylilikda ijtimoiy adolat va inson huquqlariga katta e'tibor beriladi, bu esa uning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlashga yordam beradi.

Zamonaviy Yahudiylilikda diniy oqimlar ko'paygan va ularning har biri o'ziga xos ta'limotlar, marosimlar va dunyoqarashlarga ega. Eng yirik diniy oqimlar orasida ortodoks, konservativ va reformist Yahudiyliliklar mavjud. Ortodoks Yahudiylilik, qadimiy diniy qonunlarga va an'anaviy amaliyotlarga qat'iy rioya qilishni ta'kidlaydi. Bu oqim, Yahudiylilikning eng konservativ shakli bo'lib, Xudoning so'zlarini o'zgartirishni yaramas deb hisoblaydi va diniy hayotni qat'iy qoidalarga asoslaydi. Konservativ Yahudiylilik, ortodoks va reformist Yahudiyliliklar o'rtasidagi o'rta yo'ldir. U, an'anaviy qadriyatlarni saqlab qolish bilan birga, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga moslashishga intiladi. Reformist Yahudiylilik esa, eng erkin va yangicha oqim bo'lib, diniy ta'limotlarni zamonaviy dunyoqarashga moslashtirishga intiladi. Bu oqim, Yahudiya xalqining diniy hayotini zamonaviy ilmiy va ijtimoiy talablarga moslashtirishga uringan va diniy amaliyotlar va marosimlarni soddalashtirishga yo'naltirilgan. Shuningdek, zamonaviy Yahudiylilikda, diniy tafakkur va falsafa ham muhim o'rin tutadi. Yaqinda amalga oshirilgan ilmiy kashfiyotlar, yangi falsafiy qarashlar va zamonaviy dunyoqarashlar, Yahudiylilikning diniy ta'limotlarini yangilashga yordam berdi. Bu yangilanishlar, Xudo, ahloq, insoniyatning maqsadi va hayotning mazmuni haqida yangi tafakkurlarni taqdim etadi. Zamonaviy Yahudiylilikda, shaxsiy ma'naviy izlanishlar ham ko'proq ahamiyat kasb etadi. Agar qadimgi Yahudiylilikda dinning amaliyoti va ta'limoti jamiyatning kollektiv hayotiga asoslangan bo'lsa, zamonaviy Yahudiylilikda diniy hayotning shaxsiy talqini va har bir individualning ma'naviy izlanishlari muhim o'rin tutadi.

Shu bilan birga, zamonaviy Yahudiylilikda o'ziga xos diniy faoliyat va jamiyatda ijtimoiy islohotlarni amalga oshirishga qaratilgan ishlanmalar mavjud. Yahudiylar o'z

diniy qarashlarini ijtimoiy adolat va inson huquqlari bilan uyg'unlashtirishga harakat qilmoqda. Zamonaviy Yahudiylilikda muhim bo'lgan nuqta shundaki, dinning zamonaviy ijtimoiy muammolarni hal qilishdagi o'rni ham kuchaygan. Dinni jamiyatga foyda keltirish, adolatni ta'minlash va inson huquqlarini himoya qilish uchun ishlatish, zamonaviy Yahudiylilikning asosiy qadriyatlaridan biridir. Bu o'zgarishlar, Yahudiylikni faqat diniy aqidalar bilan cheklanib qolmasdan, ijtimoiy hayotning har tomonlama rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, zamonaviy Yahudiylilikda dunyoqarash va falsafa sohalarida ham sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Xudoning mavjudligi, uning insoniyatga nisbatan adolati, va ahloqiy talablar haqida yangicha fikrlar shakllangan. Zamonaviy Yahudiylilikda Xudo faqat diniy marosimlar uchun emas, balki insoniyatni axloqiy va ma'naviy jihatdan rivojlantirish uchun ham mavjud deb qaraladi.

Zamonaviy Yahudiylilikda diniy amaliyotlar va aqidalar o'zgargan bo'lsa-da, ular asosiy qadriyatlarni, an'analarni va jamiyatdagi o'rni saqlab qolgan. Yahudiylarning diniga bo'lgan sodiqligi, zamonaviy ijtimoiy va madaniy talablarga moslashish bilan birga, ularning diniy hayotini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, zamonaviy Yahudiylilikda diniy bag'rikenglik va boshqa madaniyatlar bilan aloqalar ham yanada muhim ahamiyatga ega bo'lgan

Qadimgi va zamonaviy Yahudiylilikdagi diniy aqidalar orasidagi o'zgarishlar juda katta. Biroq, ba'zi o'xshashliklar ham mavjud. Masalan, monoteizmning qadimgi shakli va zamonaviy shakli o'rtasida o'xshashlik mavjud. Ikki davrda ham Yahudiylar yagona Xudo — Yahvega ishonadi. Ammo, zamonaviy Yahudiylilikda, Xudo tushunchasi ba'zi falsafiy o'zgarishlarga uchragan, u ba'zi aqidaviy masalalarda yangicha talqinlarga ega bo'lgan.

Zamonaviy Yahudiylilikda diniy amaliyotlar va marosimlarning o'zgarishi ham muhim. Qadimgi Yahudiylilikda marosimlar juda qat'iy va an'anaviy edi, zamonaviy Yahudiylilikda esa bu marosimlarning ko'pi qayta ko'rib chiqilgan va ba'zilari soddalashtirilgan. Misol uchun, yahudiylarning shabbat kuni ibodat qilish marosimlari zamonaviy jamiyatda yangicha shakllangan bo'lib, ba'zi qismlarini ijtimoiy talablar bilan moslashtirgan. Zamonaviy Yahudiylilikda boshqa dinlar bilan aloqalar ham muhim rol o'ynaydi. Qadimgi Yahudiylilikda boshqa dinlar bilan o'zaro aloqalar nisbatan kam bo'lgan bo'lsa, zamonaviy Yahudiylilikda diniy va madaniy bag'rikenglikni ta'minlash uchun juda ko'p imkoniyatlar yaratilgan.

Biroq, ba'zi qadimgi diniy aqidalar zamonaviy Yahudiylikda ham saqlanib qolgan. Masalan, Xudoning mavjudligi, uning adolati, haqiqatga bo'lgan ishonch va yashash uchun etika va axloqiy qoidalar, har ikki davrda ham markaziy o'rinda turadi. Shuningdek, Yahudiya xalqining o'z tarixiy va diniy ildizlariga sodiqlik, qadimgi Yahudiylikdagi kabi, zamonaviy Yahudiylikda ham katta ahamiyatga ega. Zamonaviy Yahudiylar, o'z diniy an'analari va qadriyatlariga sodiq qolishni davom ettiradilar, lekin bu sodiqlikni zamonaviy dunyoqarash va bilimlar bilan uyg'unlashtirishga harakat qilishadi. Zamonaviy Yahudiylikda shaxsiy ma'naviy izlanishlar ham katta o'rin egallaydi. Agar qadimgi Yahudiylikda diniy hayot jamiyatning kollektiv amaliga asoslangan bo'lsa, zamonaviy Yahudiylikda shaxsiy ma'naviy izlanishlar va dinni o'ziga xos talqini ko'proq ahamiyatga ega bo'ldi. Bu o'zgarish, diniy erkinlik va shaxsiy qarashlarning rivojlanishi, Yahudiya xalqining diniy hayotida sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Hozirgi kunda, Yahudiylar, diniy an'analarga rioya qilish bilan birga, o'z ma'naviy yo'lining yuksalishini ta'minlashga harakat qilishadi.

Yahudiylikdagi qadimgi va zamonaviy aqidalar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni tahlil qilish, diniy evolyutsiya jarayonlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Qadimgi va zamonaviy aqidalar orasida o'zgarishlar mavjud bo'lsa-da, ular juda chuqur diniy va ma'naviy ildizlarga ega. Bu o'zgarishlar, dinning ijtimoiy, madaniy va falsafiy jihatlarini zamonaviy sharoitga moslashtirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonning davomiyligini anglatadi. Shuningdek, bu o'zgarishlar diniy amaliyotlarni va jamiyatdagi rolni yanada boyitib, Yahudiya xalqining dunyoqarashi va diniy talqinlarini o'zgartirishda davom etmoqda.

Xulosa

Yahudiylikdagi qadimgi va zamonaviy diniy aqidalar orasida o'zgarishlar mavjud bo'lsa-da, ba'zi o'xshashliklar ham saqlanib qolgan. Monoteizm, yagona Xudo — Yahvega ishonish, qadimgi va zamonaviy Yahudiylikda umumiy tushuncha bo'lib qolgan. Biroq, zamonaviy Yahudiylikda bu aqida ko'proq falsafiy yondashuv va yangi talqinlarga ega bo'lgan. Diniy amaliyotlar va marosimlar ham o'zgargan, ba'zi an'anaviy amaliyotlar zamonaviy talablarga moslashtirilgan. Shu bilan birga, zamonaviy Yahudiylikda boshqa dinlar va madaniyatlar bilan o'zaro aloqalar muhim rol o'ynaydi. Yahudiylikning rivojlanishi va uning zamonaviy shakllari, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liqdir. Shunday qilib, Yahudiylikda

qadimgi va zamonaviy aqidalar orasidagi o'zgarishlar, shuningdek, ularning o'xshashliklari, dinning rivojlanishiga va uning jamiyatdagi ahamiyatiga ta'sir qilgan. Bu o'zgarishlar, dinning globalizatsiya, madaniy aloqalar va ijtimoiy taraqqiyot jarayonlari bilan birga rivojlanishini ta'minlagan. Oxir-oqibat, Yahudiylikning qadimgi va zamonaviy shakllari orasidagi o'xshashliklar va farqlar, uning tarixiy, ijtimoiy va ma'naviy konturlarini yanada to'liqroq tushunishga yordam beradi. Diniy va ijtimoiy uyg'unlik, shaxsiy va jamoaviy ma'naviyatning muvozanati, zamonaviy Yahudiylikning asosiy xususiyatlari sifatida davom etmoqda. Bu jarayon, Yahudiylikni nafaqat diniy, balki madaniy va ijtimoiy tizim sifatida ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Berman, D. (2019). *The Jewish Religion: A Companion*. Oxford University Press.
2. Chiswick, B. R. (2015). *Jewish Identity in the Modern World*. Princeton University Press.
3. Finkelstein, L., & Silberman, L. (2001). *The Rise and Fall of the Jewish People*. Harper Collins.
4. Hertz, J. H. (2018). *The Jewish Religion: A Guide to Its Traditions and Literature*. Routledge.
5. Jaffa, R. A. (2014). *The Evolution of Jewish Thought*. Oxford University Press.
6. Kaplan, M. (2011). *The Jewish Mind: A Study in Contemporary Jewish Religious Philosophy*. Columbia University Press.
7. Karp, M. (2007). *Judaism and Modernity: The Jewish Experience in the Modern World*. Harvard University Press.
8. Kaplan, M. (2020). *The Structure of Jewish Belief*. University of Chicago Press.
9. Lazerson, M. L. (2018). *Contemporary Jewish Thought and Its Impact on the Modern World*. Jewish Publication Society.